

REAGÁLÁS AZ ÉSZREVÉTELEKRE

Papp Zoltán

a fizikai tudomány kandidátusa,
DE–Atomki Kihelyezett Környezetfizikai Tanszék
zpapp@tigris.unideb.hu

Horváth Dezső írása elején nagyjából jól foglalja össze egy mondatban cikkem fő állítását (csak a „csak”-kal vitatkoznék). Az olvasót itt emlékeztetném arra, hogy ezt az állítást én egy, az igazságosság és méltányosság elvein alapuló, az emberi alkotómunkára egyetemesen vonatkoztatható erkölcsi normából vezettem le. Abból, hogy ha egy alkotás több ember közös műve, akkor az azért kapott erkölcsi és/vagy anyagi elismerésen illik megosztoznunk egymással, egyikük sem tarthat igényt a neki igazságosan járónál nagyobb részre.

Horváth Dezső a továbbiakban úgy bizonyítja állításom hibásságát, hogy közben erről az erkölcsi normáról és az írásomban felsorolt többi érvről hallgat. Engedtessék meg nekem is, hogy a szerző bizonyításának lényegét egy mondatban összefoglaljam: a társszerzők számával való osztással a részecskefizikusoknál nem kaphatók az egyéni teljesítményt jobban tükröző mutatók, mert az így adódó számok az ő esetükben túl kicsik, és a részecskefizikusok érdemei nagyobbak annál, amit ezek a számok mutatnak.

A szerző bizonyításának egyetlen lényeges argumentuma tehát az, hogy a saját részese-dés számítására alapozott mutatók számértékei a részecskefizikusokra túl kicsinek adódnak. Szerintem ez igen gyenge érv az egyete-

mes erkölcsi normából való leszámaztatással szembeállítva. Nyilván megvannak az okai a részecskefizikusokra adódó kicsi számoknak, és ezeket az okokat gondosan meg kell vizsgálni, azonban ez az eredmény önmagában nem elégséges bizonyítéka a tévedésnek, még akkor sem, ha feltesszük, hogy a szerzőnek igaza van, és a részecskefizikusok tényleg többet érdemelnek.

A szerző nem veszi figyelembe, hogy az általam felvetett probléma általános érvényű, a tudomány minden területén jelen van. Ahogy cikkemben fogalmaztam: ha az egyik kutató szerzőszám-átlaga a k -szorosa a másikénak, akkor neki nagyjából csak k -ad résznyi munkájába és idejébe kerül ugyanannyi (osztatlan) cikkszám és hivatkozásszám elérése. Az ebből származó feszültség a mind nagyobb létszámú szerzőcsoportok megjelenésével egyre nő: a szerző által közölt adatok tanúsága szerint ma már ezerhez közelítő k értékek is előfordulhatnak. Bizonyára nemcsak engem irritál az, amikor a különféle dicsőséggrangsorok élén álló kutatók neve mellett feltüntetett sokezres hivatkozásszámokat nem kísérik adatok arról, hogy az adott hivatkozásszámot a kutató hány másik társával közösen érte el. Az is bosszantó, hogy az utóbbi húsz évben túlzottan eredményes karrierstratégiává válhatott a nagy létszámú

kutatócsoportokhoz való csatlakozás. Ezek arra mutatnak, hogy egyre sürgetőbb az általam szorgalmazott lépés megtétele, és ezt nincs erkölcsi alapjuk akadályozni olyan kisebbségeknek, amelyeket az eddigi rendszer valós érdemeiken felül jutalmazott.

Szerző fizikusként jól tudja, hogy ugyanazt a mérhető mennyiséget különböző mértékegységekkel is mérhetjük, és ha a mérési módszereket és mértékegységeket jól választjuk meg, akkor nagyjából mindegy, hogy melyik mértékegységet használjuk. A tudományos tevékenységet nagyon nehéz mérni, de biztos vagyok benne, hogy az általam e célra javasolt mértékegység (a saját rész) használata az eddigieknél megbízhatóbb, kevésbé torz eredményekhez vezetne. E mértékegységben mérve minden társszerzőkkel dolgozó kutató mérőszámai csökkennek. Ha a részecskefizikusok úgy látják, hogy az ő számaik csökkenése túlzott mértékű a többiekéhez képest, akkor megkísérelhetik a többieket meggyőzni arról, hogy szakterületük specialitásai miatt ők a számaikból arányosan következőnél több elismerést érdemelnek. Cikkemben én is javasoltam a szakterületek közötti differenciálást (azzal a céllal, hogy a száz kutatóra eső nagydoktor-pályázók száma minden szűkebb szakmai csoportból nagyjából ugyanannyi lehessen). Ha a tudományos közösség jogosnak fogja ítélni a részecskefizikusok különjeljárás-kérelmét, akkor majd bizonyára engedményt ad nekik. De az ő kivételes esetük ne legyen akadálya annak, hogy bevezessünk egy, az igazságságot javító intézkedést a szakma, illetve a tudományos közösség egészében.

A szerző írása végén, ha röviden és homályosan is, beszámol a Fizikai Osztály döntésének indítékairól. Az általa írtak inkább megerősítik, mint cáfolják, hogy a döntés

mögött a cikkemben említett „érdek-szám-tan” húzódik meg. A szerző részéről hatáskeltő túlzás a saját rész elkülönítését a tudományos teljesítmény számszerűsítésének „túlhajszolásaként” beállítani. És hogy jön ide a demokrácia? Én igazságosságról írtam (állítólag még király is lehet igazságos). Nyilvánvaló, hogy nagy tudományos vállalkozásokhoz sok kutató kell! Én ezt nem kifogásoltam, és nem akartam azt az érzetet kelteni, hogy a részecskefizikusok szerzőszámai „a publikációk elvtelen gyarapodása céljából” olyan nagyok, ahogy a szerző fogalmaz. Ha valamely gondolataimat így lehetett érteni, azért elnézést kérek. Én csupán annyit javasoltam, hogy e csoportok tagjai is osztozzanak meg a munkájukért kapott elismerésen igazságosan.

Verő József írásában arra hivatkozik, hogy a tudományos tevékenységet „mérő” mutatók számértékei sok körülménytől függenek, ezek közül csak egy a társszerzők száma. Ennek alapján, ha jól értem, úgy ítéli meg, hogy (saját fordításomban, a mutatókat sokváltozós függvényekként tekintve) nem érdemes e mutatók egyik változótól való függésében meglévő torzítás kiküszöbölésével vagy csökkentésével foglalkozni, mert a mutatók értéke (a többi változótól való függések és ezek torzításai miatt) úgysem fog sokkal jobban korrelálni a tudományos tevékenység eredményességével.

A szerzőnek abban igaza van, hogy a mutatók értéke sok változótól függ, azonban ezek a függések különböző mértékűek. Van erősebb és gyengébb függések. Ami a szerzőlétszámtól való függést illeti, mára a kutatócsoportok létszámmaximumának növekedése (több ezerre) és létszámminimumának változatlansága (ez továbbra is és még nagyon sokáig: egy) oda vezetett, hogy ennek

a függésnek az értéktartománya vált a legszélesebbé, ez okozza a legnagyobb mértékű torzítást az eredményekben. Ennek a torzításnak a kiküszöbölésével nagyot javíthatunk a mutatók és a tudományos tevékenység értéke közötti korreláción, és ráadásul ezt nagyon könnyen és átlátható módon tehetjük meg. Ezért kell éppen ezzel kezdeni, ahogy azt cikkem címében is hangsúlyoztam. Ezért nem értek egyet a szerzővel, akinek megfogalmazásaiból én valamelyest kiérzem a „seperjük a szőnyeg alá a problémát” és a „tartuk fenn a status quo-t” szándékait is.

A szerzőnek azzal a véleményével sem tudok azonosulni, hogy mivel a mutatószámok értékei úgymint csak durva tájékoztatást adnak a kutató munkájáról, ne ezek javításával foglalkozzunk, hanem inkább az opponenseknek és a bírálóbizottságoknak adjunk még nagyobb szabadságot döntésük meghozatalában, bízva szakértelmükben, bölcsességükben, tisztességükben. Vagyis, hogy ne próbáljuk a döntést objektívabb alapokra helyezni, hanem bízunk a sorsunkat még jobban a szubjektív megítélésre.

Kutatók tevékenységének eredményességéről dönteni nehéz és súlyos felelősséggel terhelt feladat, amelyben nagy körültekintéssel kell eljárni. Nagyon fontos, és nem mellőzhető e feladat ellátásában tapasztalt tudóstársaink véleményalkotása, azonban nagyon nehezen garantálható e véleményalkotás elfogulatlansága. Ezért én a megbízhatatlannak beállított mutatók értékeinek félretelése és a döntéshozás szubjektív oldalának erősítése helyett inkább amelletts voksolok, hogy próbáljunk a döntéshozók kezébe a maiaknál jobb, megbízhatóbb, kevésbé torzító mutatószámokat adni, amelyek megkönnyítik a munkájukat, és segítik őket abban, hogy objektívebb alapon az eddigieknél igazságosabb döntéseket hozhassanak. A saját rész elkülönítését célzó javaslatom ezt kívánja elősegíteni.

Egyetértek a szerzővel abban, hogy az etikai vétségeket ne a szcientometria keretében rendezzük, hanem más módon. Én a javaslatommal nem az etikai vétségek lehetőségét akarom kizárni, hanem az igazságosság általános szintjét szeretném növelni.

